

концепту, дослідники єдині в думці, що концепт – це умовна ментальна структура, яка не існує поза мисленням. У наших подальших дослідженнях ми маємо намір зосередитись на дослідженні прагматики нових лексичних одиниць сучасної англійської мови.

ЛІТЕРАТУРА

1. Беляевская Е.Г. Семантика слова / Е.Г. Беляевская.- М. : ВШ, 1987.- 27 с.
2. Семантика и категоризация. - М. : Наука, 1991. - 164 с.
3. Семантика слова в контексте высказывания : Межвуз. сб. статей. - М., 1996. - 116 с.
4. Фрумкина Р.М. Концепт, категория, прототип / Р.М. Фрумкина // Лингвистическая и экстралингвистическая семантика / Сб. обзоров. - М.; 1992. - С. 28-44.
5. Goddard C. Semantic analysis // A practical introduction. Oxford University Press, 1998. 378 p.

Дзюбина О. Концептуальная основа англоязычных неологизмов.

В статье определены основные подходы к пониманию таких понятий как «концепт» и «концептуализация» и их роль в появлении новых лексических единиц современного английского языка. Рассматривается понятие концептуальной картины мира как динамической системы информации об объектах, актуально и потенциально представленной в деятельности индивида. Выяснена специфика базовой категории концептуальной семантики. Определены основные функции концептов в формировании концептуальной картины мира и рассмотрено их детальную структуру. Установлены основные различия между концептуальной и языковой картиной мира. Рассмотрены особенно значимы для английского картины мира слова – культурные концепты и важные элементы английской национальной концептосферы. Выяснены условия необходимы для образования концептуальной системы. Отмечено, что процесс концептуализации является достаточно сложным, поэтапным и динамичным процессом в современном английском языке.

Ключевые слова: концепт, номинация, семантика, концептуальная картина мира.

Dziubina O. The Conceptual Basis of English Neologisms.

The basic approaches to understanding such notions as «concept», «conceptualization» and their role in the emergence of new lexical items are determined in the article. The notion of conceptual world view as a dynamic system of information about objects, relevantly and potentially represented in the activities of the individual is considered. The specificity of the basic categories of conceptual semantics is determined. The basic functions of concepts in the formation of conceptual world view are considered and their detailed structure is looked into. The basic distinctions between conceptual and language world view are defined. The most important for the English word world view words - cultural concepts and important elements of the English national conceptual sphere are considered. The conditions necessary for the formation of a conceptual system are determined. It is indicated that the conceptualization process is quite complex, gradual and dynamic process in modern English.

Key words: concept, nomination, semantics, conceptual world view.

Інна Доля
(Вінниця)

УДК 811.111'342.9

КОГНІТИВНИЙ ТА КОМУНІКАТИВНО-ПРАГМАТИЧНИЙ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ОЦІНКИ

У статті з'ясовано особливості взаємодії ментальних процесів, які впливають на формування оцінки мовців. Описано проблему взаємозв'язків між ціннісною картиною світу мовця та його мовними і позамовними знаннями. Розглянуто оцінку як лінгвістичну категорію, яка має когнітивну природу та формується як результат взаємодії мислення – мови – мовлення. Дослідження когнітивних процесів дає можливість зрозуміти ментальні процеси сприйняття, обробки, зберігання та декодування знань, які впливають на мовленнєву поведінку співрозмовників. Вивчення когнітивних та комунікативно-прагматичних процесів формування оцінки здійснюється не лише з огляду на мовні особливості, але й, з точки зору цілісної взаємодії мовця та слухача. Аналіз

когнітивних та комунікативно-прагматичних аспектів свідчить про те, що оцінка – це лінгвістична категорія з когнітивно-прагматичним потенціалом.

Ключові слова: комунікація, когнітивний аспект, оцінка, інтерпретація, мовні знання, комунікативно-прагматичний, інтенція.

Постановка проблеми. У 70-ті роки ХХ ст. відбулось становлення когнітивної лінгвістики, що є однією з дисциплін, яка вивчає людську свідомість. У фокус когнітивної науки потрапляють численні проблеми, пов'язані з «отриманням, обробкою, зберіганням, добуванням та оперуванням знаннями, що належать до їх накопичення та систематизації, їх зростання, до всіх процедур, що характеризують використання знань у поведінці людини і, головне, в її мисленні та процесах комунікації» [12].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у вивчення теоретичних проблем когнітології здійснили українські та російські вчені, а саме: О. П. Воробйова [3] (когнітивна поетика), С. А. Жаботинська [7], О. М. Кагановська [8], О. С. Кубрякова [12], О. О. Селіванова [18], (когнітивна лінгвістика), В. З. Дем'янков [6], С. І. Потапенко [15] (когнітивна лексикологія) та ін. Вивчення знань, що використовуються в процесі мовного спілкування, розглядається як один з провідних напрямків когнітивної науки. Термін «когнітивна наука» став вживатися для позначення області, в межах якої досліджуються процеси засвоєння, накопичення та використання інформації людиною [2].

Метою статті є опис процесу взаємодії когнітивних та комунікативно-прагматичних чинників на формування оцінки в мовця.

Виклад основного матеріалу дослідження. Когнітологія репрезентує знання людини у вигляді інтелектуальних структур, які наповнені змістовим навантаженням (мають певний зміст, значення, володіють певною семантикою) та реалізуються і функціонують певним чином у процесі здійснення людиною того чи іншого виду діяльності. Саме тому дослідження пізнання й знання когнітивними методами здійснюється в комплексній тріаді «структура – зміст – функція». Досліджуючи когнітивну спрямованість оцінних висловлень слід враховувати всі аспекти (психологічний, мовний, соціальний, культурний та ін.) формування, зберігання та функціонування людського знання [10].

Філософським підґрунтям когнітивно-комунікативних досліджень служить провідне положення когнітивної науки – «Світ не відображається, а інтерпретується, <...> людина не просто сприймає світ, а конструює його» [20, с. 90]. Для дослідника зрозуміти мовну структуру рівнозначно, що проінтерпретувати зміст того, що втілене в мовленні. Інтерпретація базується на структурах людського досвіду, які відіграють роль суб'єктивного чинника такої реконструкції, під час якої індивідуальні значення – результат власного досвіду індивіда – додаються до об'єктивно існуючих речей та подій [5, с. 253]. Розуміння нової ситуації зводиться, перш за все, до спроби віднайти в пам'яті знайому ситуацію, найбільш подібну до нової. Ми можемо обробляти нові дані не інакше, як звернувшись до пам'яті про раніше накопичений досвід [4, с. 8].

Когнітивний підхід до тлумачення функціонування мовної системи – це інтерпретація фактів мови у єдності її структурних (формальних), змістовних (семантичних) і функціональних (комунікативно-прагматичних) ознак з урахуванням різноманітних аспектів (соціального, психологічного, культурологічного та ін.) та їх використання у мовленні. Формування такої тріади є результатом триєдності словесного знаку в мовленні. Сума знань та уявлень про світ упорядкована у свідомості людини та об'єднана в інтегральну систему, що формує картину світу, організовує, перш за все, концептуальну систему, субстратами якої є концепти, образи, поняття [17].

Ціннісна картина світу є фрагментом більш загальної системи уявлень мовців про світ відображений у мові. Вона є впорядкованою множиною оцінних суджень, які відображають ціннісні орієнтири соціуму. В ціннісній картині світу найбільш яскраво відображаються специфічні риси національного менталітету. Цінності діляться на зовнішні та внутрішні (соціально та персонально обумовлені), між ними не існує чіткої межі [16]. Вивчення знань, що використовуються в процесі мовного спілкування, розглядається як один з провідних напрямків когнітивної науки.

Проте, недостатньо вивченим та актуальним є дослідження взаємозалежності ментальних (когнітивних) і функціональних (прагматичних) основ дискурсивної діяльності людини. Когнітивна прагматика сфокусована на ментальних операціях, пов'язаних з передачею в дискурсивних ситуаціях змісту висловлення. В її предметі акцентовано породження і роз'яснення змістів ментальних / розумових феноменів в мовленнєвій діяльності суб'єктів [23].

Когнітивно-прагматичні характеристики оцінних висловлень розкривають єдність когнітивного (визначається базовими концептами) і взаємодіючого (прагматичного, мовленнєво-актового, дискурсивного) початків у мовленнєвій комунікації [24].

Особливої актуальності набуває вивчення взаємодії мови, мислення, пізнання та сприйняття з точки зору когнітивної фонетики [1]. Особливістю когнітивної фонетики є те, що процес мовлення розглядається в ній з погляду цілісності комунікативного каналу, тобто звернення не лише до самого процесу мовлення як такого, а до мовця та слухача у їх взаємодії [14, с. 113]. Інтонація слугує допоміжним каналом у процесі сприйняття та подальшої репрезентації інформації. Слід відмітити, що когнітивні структури посідають важливе місце у формуванні просодичних маркерів, а тому здійснювати просодичні дослідження мови доцільно з урахуванням когнітивних та комунікативно-прагматичних аспектів.

Основне завдання когнітивної лінгвістики полягає в описі та поясненні мовних здібностей особистості, знання мови як її внутрішньої когнітивної структури, а також динаміки взаємодії між мовцем та слухачем, які розглядаються як єдина система переробки інформації, що складається з когнітивного, комунікативного, прагматичного та мовного модулів [25]. Дослідження комунікативно-прагматичного модуля оцінних висловлень зосереджене на вивченні взаємозв'язку між мисленням – мовою – комунікацією. Г. В. Колшанський [9, с. 21] вказує на нерозривний зв'язок мислення та мови, зазначаючи, що мова передає мислення, а мислення виражається у мові.

Когнітивний підхід дослідження мови вивчає мовні процеси і явища, одиниці і категорії у взаємозв'язку з іншими когнітивними процесами, а саме: із сприйняттям, пам'яттю, уявленням, емоціями та мисленням людини. О. С. Кубрякова [11, с. 11] говорить про те, що будь-яке мовне явище можна ґрунтовно описати і пояснити, якщо його розглядати на перехресті когніції і комунікації.

Цікавим є бачення О. В. Тарасової [19, с. 175], яка пропонує розглядати проблему зв'язків між мовою та мисленням у таких категоріях когнітивної та лінгвокогнітивної природи як знання, його мовні різновиди, мовні способи репрезентації знань, мовні процедури оперування знаннями. Взаємозв'язок знань про світ та знань мови передбачає розгляд питання про їх співвідношення. За будь-яким мовним знаком (морфема, слово, висловлення, текст) прихована позамовна дійсність і усвідомлена, цілеспрямована мовленнєва діяльність, яка має когнітивну інфраструктуру.

З іншого боку, когнітивна характеристика мовної особистості пов'язана з її інтелектуальними здібностями, її пізнавальною діяльністю, яка зумовлює розумові процеси та національно-специфічну сукупність понять, ідей, концептів. Вона складається у певну картину світу і привласнена особистістю у даному соціокультурному середовищі, що реалізується нею у мовленнєвому спілкуванні. У процесі розвитку в кожного індивіда створюються ідеї, концепти, які відображають його бачення картини світу. У його свідомості вони представлені як певна ієрархія – система соціальних і культурних цінностей, сформованих у конкретних умовах соціального досвіду і діяльності [13].

Окрім знання принципів успішного спілкування, для здійснення своїх намірів комуніканти повинні також володіти мовними знаннями як основою для успішної взаємодії [21]. До складу бази знань, що використовуються в процесах мовленнєвої комунікації, відносять наступні компоненти: 1) мовні знання: а) знання мови – граматики (з фонетикою і фонологією), додаткові знання композиційної і лексичної семантики; б) знання вживання мови; в) знання принципів спілкування; 2) позамовні знання: а) контекст і ситуація спілкування, володіння інформацією про адресата (намічені адресатом цілі та плани, його уявлення про мовця та про оточуючу ситуацію і т.п.); загальні знання (тобто знання про світ), знання про події, стан, дії, процеси і т.д. [4, с. 7].

Вслід за Л. В. Цуриковою [22] ми зазначаємо те, що когнітивна модель будь-якої дискурсивної події включає: 1) мовні знання (знання фонетики, лексики та граматики мови спілкування; знання конвенцій та норм вживання мови спілкування; знання конвенційних мовних засобів реалізації мовленнєвих актів поточної дискурсивної події); 2) контекстуальні знання (знання, пов'язані з визначенням місця та обставин спілкування і міри його формальності; з визначенням комунікативного статусу учасників спілкування, обумовленого соціальними, комунікативно-рольовими та дистанційними відношеннями між ними; з темою / предметом спілкування); 3) інтерактивні знання (знання принципів успішного мовленнєвого спілкування; знання інтерактивних моделей реалізації дискурсивних подій і мовленнєвих актів, що їх складають; знання інтерактивної моделі актуалізованої дискурсивної події, що передбачає знання типів мовленнєвих актів, які входять до нього; знання послідовності їх виконання в даній дискурсивній події). Для повноцінного та успішного спілкування учасникам комунікації необхідно володіти всіма перерахованими видами знань.

Висновки дослідження та перспективи подальших наукових розвідок. Безсумнівно, оцінка когнітивна по своїй природі, оскільки вона відноситься до, власне, людських категорій і пов'язана з відображенням усіх явищ навколишньої дійсності через призму сприйняття їх людиною та актуалізацію за допомогою семантичного змісту мови в різноманітних типах висловлень [10, с. 73-74]. Саме тому, дослідження просодичної організації оцінних висловлень не було б повним, якби ми не звернули увагу на їх когнітивну природу.

Перспективи подальшого дослідження оцінки на когнітивному та комунікативно-прагматичному рівнях полягають у вивченні впливу мовних та позамовних чинників на її формування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Валігура О. Р. Лінгвокогнітивні і комунікативні основи фонетичної інтерференції (експериментально-фонетичне дослідження англійського мовлення українців): автореф. дис. ... д-ра філол. наук: 10.02.04, Київ. нац. лінгвістичний ун-т / Валігура Ольга Романівна. – К., 2010. – 32 с.
2. Величковский Б. М. Когнитивная наука. Основы психологии познания: учеб. пособие [для студ. вузов, обуч. по направлению и спец. психол.]: В 2 т. / Величковский Борис Митрофанович. – М.: Академия, 2006. – 430 с.
3. Воробьева О. П. Эмотивность художественного текста и читательская рефлексия / Воробьева Ольга Петровна // Язык и эмоции: Сб. науч. тр. Волгоград. гос. пед. ун-та. – Волгоград: Перемена. – 1995. – С. 240–247.
4. Герасимов В. И. На пути к когнитивной модели языка / В. И. Герасимов, В. В. Петров // Новое в зарубежной лингвистике, Вып. XXIII, М., 1988. – С. 5 – 11.
5. Демьянков В. З. Доминирующие лингвистические теории в конце XX века / В. З. Демьянков // Язык и наука конца 20 века. / Под ред. Ю. С. Степанова. – М.: Рос. гуман. ун-т, 1995. – С. 239 – 320.
6. Демьянков В. З. О некоторых результатах эмпирических исследований в области когнитивной лингвистики / В. З. Демьянков // Когнитивные исследования языка: Выпуск XIV. Когнитивная лингвистика: Итоги, перспективы. Материалы Всероссийской научной конференции 11–12 апреля 2013 года. – М.: Институт языкознания РАН; Тамбов: Тамбовский гос. университет им. Г. Р. Державина, 2013. С. 74–75.
7. Жаботинская С. А. Когнитивная лингвистика: принципы концептуального моделирования / С.А. Жаботинская // Лінгвістичні студії. Вип. 2. Черкаси, 2009. – С. 137 – 144.
8. Кагановська О. М. Текстові концепти художньої прози: когнітивна та комунікативна динаміка (на матеріалі французької романістики середини XX сторіччя): автореф. дис... д-ра філол. наук: 10.02.05 / Київський національний лінгвістичний ун-т / Кагановська Олена Марківна. – К., 2003. – 32 с.
9. Колшанский Г. В. Логика и структура языка / Г. В. Колшанский. – М.: Высш. шк., 1965. – 240 с.
10. КСКТ Краткий словарь когнитивных терминов / Сост. Е. С. Кубрякова, В. З. Демьянков, Ю. Г. Панкрац, Л. Г. Лузина – М.: Московский государственный университет им. М. В. Ломоносова, 1996. – 241 с.
11. Кубрякова Е. С. Проблемы представления знаний в современной науке и роль лингвистики в решении этих проблем / Е. С. Кубрякова // Язык и структура представления знаний. М., 2009. -С. 4 – 38.
12. Кубрякова Е. С. Части речи с когнитивной точки зрения / Кубрякова Елена Самойловна. – М.: РАН, 1997. – 331 с.
13. Пожидаєва О. А. Щодо проблеми мовної особистості у сучасній лінгвістиці / О. А. Пожидаєва // Нова філологія. Збірник наукових праць. – Запоріжжя: ЗНУ, 2010. – № 39. – 160 – 165 с.
14. Полеева Ю. С. Когнітивна фонетика: постановка проблеми / Ю. С. Полеева // Вісник Київського лінгвістичного університету. Серія: Філологія. – К. – 2005. – Том 8. – № 2. – С. 111 – 115.

15. Потапенко С. І. Мовна особистість у просторі медійного дискурсу: досвід лінгвокогнітивного аналізу / Потапенко Сергій Іванович; Київський національний лінгвістичний ун-т. – К.: Видавничий центр КНЛУ, 2004. – 359 с.
16. Приходько А. И. Роль и место эмоций в формировании картины мира / А. И. Приходько. – Нова філологія. Збірник наукових праць. – Запоріжжя: ЗНУ, 2010. № 37. – 52 – 55 с.
17. Роль человеческого фактора в языке: Язык и картина мира. – Москва: Наука, 1988. – 216 с.
18. Селиванова Е. А. Когнитивная ономазиология (монография) / Селиванова Елена Александровна. – К.: Изд-во украинского фитосоциологического центра, 2000. – 248 с.
19. Тарасова Е. В. Когнитивные основания системной организации речи / Е. В. Тарасова // Вісник Харківського держ. ун-ту. – 1999. – № 424. – С. 174 – 183.
20. Фрумкина Р. М. Когнитивная лингвистика или «психолінгвистика наоборот» / Фрумкина Ревекка Марковна // Язык и речевая деятельность. – СПб.: СПбГУ, 1999. – С. 80 – 93.
21. Цурикова Л. В. Анализ межкультурной коммуникации: когнитивно-прагматический подход / Л.В. Цурикова // Вестник ВГУ. Серия „Гуманитарные науки”. – 2003. – № 2. – С. 162 – 182.
22. Цурикова Л. В. Межкультурное взаимодействие с позиций когнитивно-дискурсивного подхода / Л.В. Цурикова // Вопросы когнитивной лингвистики, 2006. – № 1 (007). – С. 5 – 15.
23. Шевченко И. С. Абрис когнитивного вектора прагмалингвистики / И. С. Шевченко, И. П. Сусов, Л.Р. Безугла // Вісник Харків. нац. ун-ту імені В. Н. Каразіна. – Харків, 2008. – № 811. – С. 3 – 7.
24. Шевченко И. С. Гибридные речевые акты: когнитивно-прагматический анализ // Вісник Харків. нац. ун-ту імені В. Н. Каразіна. Серія: Романо-германська філологія. Методика викладання іноземних мов. – Харків. – Константа, 2009. – № 837. Вип. 56. – С. 18 – 23.
25. Ярошук І. П. Комунікативно-прагматичні особливості утворення оказіональних антрополексем в сучасній англійській мові / І. П. Ярошук // Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна Серія: Романо-германська філологія. Методика викладання іноземних мов. – Харків. – Константа. 2007. – № 782. Вип. 53. – 62 – 65 с.

Доля И. Когнитивный и коммуникативно-прагматический аспекты формирования оценки.

В статье установлено особенности взаимодействия ментальных процессов, которые воздействуют на формирование оценки говорящего. Описано проблему взаимосвязи между ценностной картиной мира говорящего и его языковыми и не языковыми знаниями. Рассмотрено оценку как лингвистическую категорию, которая имеет когнитивную природу и формируется как результат взаимодействия мышления – языка – общения. Исследование когнитивных процессов дало возможность понять ментальные процессы восприятия, обработки, сохранения и декодирования знаний, которые воздействуют на речевое поведение собеседников. Изучение когнитивных и коммуникативно-прагматических процессов формирования оценки осуществляется не только с помощью языковых особенностей, но и сточки зрения целостного взаимодействия говорящего и слушающего. Анализ когнитивных и коммуникативных аспектов свидетельствует о том, что оценка – это лингвистическая категория с когнитивно-дискурсивным потенциалом.

Ключевые слова: коммуникация, когнитивный аспект, оценка, интерпретация, языковые знания, коммуникативно-прагматический.

Dolia Inna. Cognitive, Communicative and Pragmatic Aspects of Forming Evaluation.

The article describes the peculiarities of mental processes which influence on the formation of evaluation of the speaker. The problem of cooperation between evaluative picture of the speaker`s world and his language and extra-language knowledge is also shown. The article gives a review of the evaluation as linguistic category with cognitive nature and is formed as the result of an interaction of mentation – language – speech. Investigation of cognitive processes gives the opportunity to understand mental processes of perception, processing, storage and decoding of the knowledge which influence on the interlocutors` communicative behavior. Study of cognitive, communicative and pragmatic processes which form the evaluation is done not only on the basis of language peculiarities but from the point of view of the solid reaction of the speaker and listener. Analysis of cognitive, communicative and pragmatic aspects attests that evaluation is linguistic category with cognitive and pragmatic potential.

Key words: communication, cognitive aspect, evaluation, interpretation, language knowledge, communicative and pragmatic.